

Оқыту формалары және оны ұйымдастыру жолдары

Абакиева Лилия Елемесовна

Орал қаласындағы Педагогикалық Шеберлік орталық филиалының
тренері

Қазіргі оқу-тәрбие үрдісіндегі білім берудің ұйымдастыру формасы – мұғалім мен білім алушы арасындағы қарым-қатынастың, өзара әрекеттің, өзара байытудың мақсатты, мазмұнды және технологиялық жабдықталған интегралды микрожүйесі. Бұл жүйе мұғалімнің өзінің өзара байланысты күш-жігерімен жасалады, ол бай мазмұнның, тәрбие құралдарының, әдіс-тәсілдердің үйлесімді бірлігі ретінде жүзеге асады.

Бір-бірімен байланысты тарауларды, тақырыптарды, теорияларды, концепцияларды ашуға мүмкіндік беретін білім берудің әртүрлі формалары жүйесіне тоқталу қажет. Дәл осы тұтастық жалпыға бірдей оқу іс-әрекетін пайдалануға, оқу-тәрбие процесіне қатысушылардың бойында жүйелі білім мен тұлғалық қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді. Оқытудың әртүрлі нысандарының жүйесін құру қажеттілігі білім мазмұнының ерекшелігі мен өзіндік ерекшелігімен, сондай-ақ әртүрлі жас топтарындағы оқушылардың оқу материалын қабылдау және меңгеру ерекшеліктерінен туындайды.

Ғылыми білімнің әртүрлі салаларының мазмұны және оқушылардың жас ерекшеліктері білім берудің адекватты түрін таңдауды, оның сипатын анықтауды талап етеді.

- Фронтальды. Ол жалпы танымдық міндетке жету үшін сыныптың барлық оқушыларының ортақ тапсырмаларды бір уақытта орындауын қарастырады. Мұғалім жұмысты жүргізеді және сыныптағы барлық оқушылармен тікелей байланысады (фронтальды – «көгерменге қарап»).

- Жеке. Әр оқушы басқа оқушылармен араласпай, өз бетінше жұмыс жасайды. Жеке жұмысқа арналған тапсырмалар сыныптағы барлық оқушылар үшін бірдей немесе әртүрлі болуы мүмкін.

- Жұптық. Ол білім беру мәселесінің шешімін бірлесіп іздеу, өзара оқу немесе өзара бақылау мақсатында екі оқушының бірігуін және өзара әрекетін білдіреді.

- Топтық. Ол бір тапсырманы шағын, 3-6 адам, оқушылар тобының орындауын қарастырады.

- Ұжымдық. Оқу тапсырмаларын орындау ауысымдық жұптарда (динамикалық жұптарда) оқушылардың қарым-қатынасын қарастырады.

Оқытудың жалпы ұйымдастырушылық формалары – мұғалімнің оқушылармен және оқушылардың бір-бірімен білім беру әрекеті.

Оқытудың жалпы формаларына мыналар жатады:

- жеке;

- жұптық;

- топтық;

- ұжымдық;

- фронтальды.

Оқытудың жеке формасы оқушының басқа оқушымен тікелей контекстің білдірмейді. Өзінің мәні бойынша бұл бүкіл сынып немесе топ үшін бірдей тапсырмаларды өз бетінше орындаудан басқа ештеңе емес. Алайда, егер оқушы оқу мүмкіндіктерін ескере отырып, мұғалім берген өз бетінше тапсырманы орындаса, онда оқытудың мұндай ұйымдастыру формасын көбінесе дараланған деп атайды. Осы мақсатта арнайы жасалған карталарды пайдалануға болады. Жеке жұмыстың нұсқасы - бұл жалпы тапсырма кішігірім тапсырмаларға бөлініп, топ мүшелері арасында бөлінетін студенттердің топ ішіндегі ұжымдық үлестірілетін қызметі. Бүкіл тапсырманың сәттілігі топтың әрбір мүшесінің тапсырманың бір бөлігін орындау сапасына байланысты.

Оқытудың жұптық түрі – екі оқушының бір ортақ тапсырманы орындауы. Сонымен қатар, жұптық қарым-қатынас өзара оқыту және өзара бақылау сипатында болуы мүмкін.

Топтық оқыту формасы – үш немесе одан да көп оқушының бір ортақ тапсырманы орындауы. Топтағы қарым-қатынас стандартты емес тапсырмаларды шешуде, мәселелерді талқылау барысында тиімдірек болады. Топтық оқыту түрлерін топтық және сараланған топтық деп бөлуге болады.

Оқытудың сараланған топтық формасының ерекшелігі тұрақты және уақытша топтар бірдей білім беру мүмкіндіктері мен білім беру дағдылары мен дағдыларының қалыптасу деңгейімен оқушыларды біріктіреді. Мұғалім топтардың қызметін тікелей және жанама түрде өзінің көмекшілері арқылы басқарады.

Оқытудың ұжымдық түрі – бұл оқушы тапсырманың бір бөлігін бір серіктеспен орындаған кезде, ал қалған бөліктерін орындау үшін олар жұпта басқа оқушылармен біріктірілетін ауысымдық жұптағы оқушылардың тәрбиелік өзара әрекеті. Оқытудың ұжымдық формасы ең алдымен өзара оқытуды ұйымдастыру үшін қолданылады.

Оқытудың фронтальды түрі (фронтальды – «көгерменге бетпе-бет») – мұғалімнің бүкіл сыныппен жұмысы, оның мазмұны бірдей, оқушылардың бір мақсатқа жету қарқыны бірдей. Фронтальды жұмыс оқушылардың жеке ерекшеліктерін есепке алуға арналмаған, ол орташа оқушыға бағытталған, сондықтан кейбір оқушылар белгіленген жұмыс қарқынынан қалып қояды, ал басқалары жалықтырады.